

การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดสภาพสังคมที่พึงปรารถนา
ระหว่างสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัท
ในพุทธปรัชญาเถรวาท

**Analytical Study of the Concepts of the Desirable
Social State between Plato's Republic and the
Society of the Buddhist Assembly in Theravada
Buddhist Philosophy**

ณรงค์วรราช บุญมา

Narongwas Boonma

สาขาวิชาสังคมศึกษา

Program in Social Studies,

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Science

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University

บทคัดย่อ

การศึกษานี้วิเคราะห์แนวคิดสภาพสังคมที่พึงปรารถนาของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า (1) ด้านที่มาของแนวคิดการสร้างสภาพสังคมที่พึงปรารถนาทั้งเพลโตและพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกันในเรื่องที่ว่าทั้ง 2 ท่านไม่ได้ต่อสภาพสังคมในขณะนั้นที่ไม่เป็นธรรม (2) ด้านจุดมุ่งหมายของสภาพสังคมที่พึงปรารถนาเพลโตและพระพุทธเจ้าที่มีสอดคล้องกันคือต้องการให้สังคมใหม่ที่สร้างขึ้นดำรงอยู่ด้วยความถูกต้องดีงาม

อย่างสมบูรณ์แบบ (3) ด้านการเมืองการปกครอง เพลโตให้ความสำคัญต่อผู้ปกครอง โดยเชื่อว่าสังคมที่จะสมบูรณ์แบบได้ต้องปกครองโดยราชาปราชญ์ ขณะที่ พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญต่อหลักธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ (4) ด้านเศรษฐกิจ สังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกัน ในแง่ที่ว่าอนุญาตให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัวได้ แต่มีความไม่สอดคล้องกัน ในประเด็นที่เพลโตไม่อนุญาตให้ชนชั้นปกครองมีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว ขณะที่พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้สังคมสงฆ์มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว (5) ด้านการศึกษา สังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า มีความสอดคล้องกัน ในแง่ที่ให้ความสำคัญด้านการศึกษาและถือว่าการศึกษา เป็นหัวใจหลักของสังคม หากแต่ไม่สอดคล้องกันที่วิธีการศึกษาหรือระบบการศึกษา และ (6) ด้านศาสนาและจริยธรรม เพลโตมีความสอดคล้องกันกับพระพุทธเจ้า ในแง่ที่ว่าต้องการให้ประชาชนมีคุณธรรม ภายใต้การฝึกฝนพัฒนาทำตามหน้าที่ ของตนและให้ความสำคัญด้านจริยธรรมระดับโลกียะ แต่มีความไม่สอดคล้องกัน ในการฝึกฝนพัฒนาให้มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับโลกุตระอันเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : สังคมอุดมรัฐ, สังคมพุทธบริษัท, สภาพสังคมที่พึงปรารถนา

Abstract

Analytical study of the concept of desirable state between Plato's the Republic and the society of the Buddhist Assembly in Theravada Buddhist Philosophy found that (1) The source of the concept of creating a desirable social state of both Plato and the Buddha are consistent in. (2) The aim of the desirable social state, both Plato and the Buddha were in agreement: they wanted a new society to be built with accuracy, perfectly society. (3) Politics and government Plato places great importance on governance, believing that a perfect society must be governed by a wise king. While the Buddha gives importance to governing that the principle of righteousness is great. (4) In terms of economy, society, fertility, the state of Plato and the Buddhist society, the Buddha's Buddhist society is consistent in the sense that it allows family and personal property, but there is an inconsistency in the issue that Plato does not allow the ruling class to have a family and private property, while the Buddha does not allow the monk society to have a family and private property that is not related to government. (5) The education between Plato's the Republic and the Buddhist society of the Buddha are consistent in terms of education, and education is the heart of society, but not consistent with the educational methods or educational systems. And (6) Plato's religion and ethics are consistent with the Lord Buddha in the sense that he wants people to be virtuous, under the training, development, fulfillment of their duties and world ethics, but there is a disagreement in the practice of developing morals and ethics at the world level, which is the highest ideal in Buddhism.

Keywords: The Republic, the Society of the Buddhist Assembly, the Desirable Social State

บทนำ

เพลโต (Plato) ค.ศ. 116-196 เป็นนักปรัชญาที่สำคัญมากที่สุดคนหนึ่งของโลก (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2540: 131) มีชื่อเดิมว่า อริสโตคลีส (Aristocles) เกิดในตระกูลอภิชนที่กรุงเอเธนส์ในช่วงเวลาที่เอเธนส์กำลังทำสงครามกับสปาร์ตา การพ่ายแพ้สงครามของกรุงเอเธนส์ต่อสปาร์ตาและความล้มเหลวทางการเมืองการปกครองของสามสิบทรราชย์ (Thirty Tyrants) ทำให้ความใฝ่ฝันในวัยหนุ่มของเพลโตที่ต้องการมีอำนาจและบทบาททางการเมืองเริ่มสั่นคลอน ความศรัทธาที่เพลโตเคยมีให้แก่ระบอบการปกครองของเอเธนส์ได้หมดสิ้นลง เมื่อรัฐบาลประชาธิปไตยที่ได้ปกครองแทนรัฐบาลสามสิบทรราชย์ผลักดันให้ประหารชีวิตโสเครตีสผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งเพลโตเห็นว่า “เป็นคนมีคุณธรรมมากที่สุดที่ยังมีชีวิตอยู่” (พระราชวรมนี (ประยูร ธมมจิตโต), 2540: 133) เพลโต ได้เขียนหนังสือชื่อ อุดมรัฐ (The Republic) เพื่อสานต่อความคิดอันมั่นคงของตน ที่ว่าการเมืองต้องการผู้มีสติปัญญาและคุณธรรมมาเป็นผู้ปกครองและต้องการสถาปนาระบอบการปกครองที่ถูกปกครองโดยคนดีที่สุดและฉลาดเชี่ยวชาญที่สุด ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสุขที่สุด มีความเป็นผู้ปกครองมากที่สุด และเป็นผู้ที่ปกครองตนเองได้ (Plato, 1992: 266) เพลโตต้องการให้อุดมรัฐเป็นศาสตร์ในการค้นหาความจริง แต่อุดมรัฐนั้นไม่มีอยู่จริงในโลกเป็นเพียงความมุ่งหวังของเพลโตที่จะสร้างรัฐที่ดีที่สุดขึ้นในโลกและรัฐที่ดีที่สุดควรเป็นเช่นอุดมรัฐซึ่งเป็นรัฐที่ถอดแบบมาจากแบบของรัฐในมโนคติ เพลโตได้วาดภาพสังคมที่ดีที่สุดขึ้นในหนังสืออุดมรัฐ เพื่อเสนอทางออกให้กับสังคมในสมัยนั้น “โดยมุ่งสร้างสังคมในอุดมคติขึ้น ซึ่งประชาชนทุกคนดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และมีโอกาสใช้ความสามารถของคนอย่างเต็มที่เพื่อพัฒนาตนเองตลอดถึงสังคมประเทศชาติ” (สิทธิ บุตรอินทร์, 2522: 2-3) เพลโต วางสมมติฐานในการเขียนอุดมรัฐไว้ 3 ประการ คือ 1) คุณธรรม คือ ความรู้ 2) การเมืองเป็นศิลปะนักการเมืองจะต้องอาศัยความรู้และความเชี่ยวชาญในทางการเมืองเปรียบประดุจแพทย์เชี่ยวชาญการรักษาคนไข้ และ 3) รัฐมีอำนาจเหนือบุคคลทุกคนภายในรัฐด้วยความชอบธรรม (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522: 2-3) ในการเสนอแนวคิดเรื่องสภาพสังคมที่พึงปรารถนาอุดมรัฐนั้น เพลโตได้วางกรอบความคิดเอาไว้ว่า สังคมอุดมคติควรเป็นแบบไหน มีรูปลักษณะอย่างไร และใครควรเป็นผู้ปกครองสังคม

ในขณะที่ทางตะวันออก ได้มีพระพุทธเจ้าที่ทรงต้องการสร้างสังคมแห่งคุณธรรมหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ปฏิเสธพระพรหมผู้สร้างปฏิเสธสังคมเก่า พระองค์ก็ได้ทรงจัดตั้งสังคมอุดมคติในรูปแบบของพระองค์เองขึ้นเรียกว่า “สังคมพุทธบริษัท” เพื่อเป็นต้นแบบหรือเป็นทางเลือกและทางออกจากสังคมเก่า สังคมใหม่ของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเปิดรับทุกคนจากทุกชนชั้นวรรณะโดยทุกคนเมื่อเข้ามาอยู่สังคมใหม่แล้วจะมีฐานะและสิทธิที่เท่าเทียมกันภายใต้การปกครองที่ปราศจากระบบวรรณะ และดำรงอยู่ด้วยธรรมะเสมอเหมือนกันหมด การสร้างสังคมแห่งธรรมะของพระพุทธเจ้า พระองค์มิได้สร้างด้วยหอกดาบแต่ทรงใช้เมตตาธรรมที่ปฏิบัติต่อศาสนิกชนด้วยความเข้าใจ ในที่สุดได้ก่อให้เกิดสังคมแห่งธรรมที่เรียกว่า “สังคมพุทธบริษัท 4” ประกอบด้วยสมาชิกของสังคม 4 กลุ่มใหญ่คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา ส่วนวิธีการปกครองสังคมใหม่นี้พระพุทธองค์ได้นำวิธีการปกครองที่มีอยู่ในขณะนั้นมาผสมผสานกัน เลือกเอาเฉพาะส่วนที่ดีที่สุดของวิธีการปกครองเหล่านั้นมาใช้ในการปกครอง ส่วนหลักการที่เป็นหัวใจในการปกครองพระองค์ทรงใช้ “หลักธรรม” กล่าวคือถือธรรมเป็นใหญ่ถือเอาความถูกต้องเป็นสำคัญในสังคมพุทธบริษัทนั้น สังคมสงฆ์ถือว่าเป็นสังคมแบบใหม่ที่มีความโดดเด่น เป็นสังคมแห่งทางเลือกใหม่ ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ยุติธรรม มีสิทธิเสรีภาพและเท่าเทียม ปราศจากระบบวรรณะ

จากที่กล่าวมาผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมอุดมคติหรือสภาพสังคมที่พึงปรารถนาระหว่างสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าในมิติต่าง ๆ

ประเด็นการวิเคราะห์

การศึกษาวเคราะห์แนวคิดสภาพสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับแนวคิดสภาพสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เน้นการวิเคราะห์สภาพสังคมที่พึงปรารถนาในด้านต่าง ๆ เป็นสำคัญ ประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ได้แก่ (1) ที่มาของแนวคิดการสร้างสภาพสังคมที่พึงปรารถนา (2) จุดมุ่งหมายของสภาพสังคมที่พึงปรารถนา (3) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านการเมืองการปกครอง (4) สภาพสังคมที่พึงปรารถนา

ด้านเศรษฐกิจ (5) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านการศึกษา และ (6) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านศาสนาและจริยธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

1. ที่มาของแนวคิดการสร้างสภาพสังคมที่พึงปรารถนา

สภาพสังคมอุดมรัฐเกิดจากที่เพลโตได้รับความชมเชยขึ้นทางด้านการเมือง และได้เห็นความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยที่กลายเป็นเผด็จการมหาชน อันเป็นเหตุให้โสเครตีสผู้เป็นอาจารย์ถูกฆ่าอย่างไม่เป็นธรรม ประกอบกับเพลโตเห็นว่า ความทุกข์ยากของประชาชนมีมูลเหตุมาจากระบบการปกครองที่ไม่ถูกต้อง เพลโตจึงคิดที่จะสร้างรัฐขึ้นใหม่ เป็นรัฐที่ดีพร้อมทุกอย่าง เป็นรัฐที่สมบูรณ์แบบ (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2526: 231) ขณะที่สังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าเกิดจากระบบวรรณะในสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลได้ทำให้สังคมเกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เกิดความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิและโอกาส เป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าได้ทรงจัดตั้งสังคมอุดมคติในรูปแบบของพระองค์เอง คือ “สังคมพุทธบริษัท” เพื่อเป็นต้นแบบหรือเป็นทางเลือกและทางออกจากสังคมเก่า

ดังนั้น จึงพบว่าที่มาของแนวคิดในการสร้างสภาพสังคมใหม่ระหว่างเพลโตกับพระพุทธเจ้า มีความสอดคล้องกันในเรื่องที่ว่าเบื่อหน่ายต่อสภาพสังคมที่ไม่เป็นธรรม ทำให้ไม่พอใจต่อสภาพสังคมที่ปรากฏอยู่ในขณะนั้นเป็นเหตุให้มีแนวคิดในการสร้างสังคมใหม่ แต่มีความไม่สอดคล้องกันในเรื่องที่ว่าวิธีการและรูปแบบการสร้างสังคมใหม่ เพลโตสร้างได้เพียงแนวคิดแต่สร้างสังคมจริงไม่ได้ ขณะที่พระพุทธเจ้าได้สร้างได้ทั้งแนวคิดและเป็นรูปธรรมตามแนวคิดนั้น

2. จุดมุ่งหมายของสภาพสังคมที่พึงปรารถนา

เพลโตได้สร้างสังคมอุดมรัฐขึ้นโดยได้วางจุดมุ่งหมายของสังคมไว้ที่ความเที่ยงธรรมหรือความยุติธรรม โดยเพลโตเชื่อว่า “วัตถุประสงค์ของรัฐบาลคือการฝึกฝนให้พลเมืองซื่อตรงและประกอบด้วยคุณความดี เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขแท้จริง” (จันงค์ ทองประเสริฐ, 2526: 231) ซึ่งพบว่าสังคมอุดมคติของเพลโต มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความยุติธรรม มีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ความยุติธรรมภายในตัวบุคคลที่มีจิตวิญญาณทั้งสามภาคทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกลมกลืนกัน และ 2) ความยุติธรรมภายในรัฐที่ชนชั้นทั้งสามทำหน้าที่อย่างเหมาะสม

และไม่ก้าวร้าวกัน ความยุติธรรมทั้งสองประเภทนี้ มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สังคมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้คนมีความสุข ความสุขที่แท้จริงจะมีได้เมื่อวิญญาณทั้งหลายมีความกลมกลืนกันและคนจะมีวิญญาณที่กลมกลืนกันได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในสังคมที่มีความกลมกลืนและเที่ยงธรรม

พระพุทธเจ้าได้สร้างสังคมพุทธบริษัทด้วยหวังให้เป็นสังคมแห่งธรรม ไม่ว่าจะเป็นบุคคล คณะ สถาบัน สังคมและการเมืองใด ๆ ก็ตามที่มีเกิดขึ้นจะต้องเป็นไปเพื่อการปฏิบัติ เกื้อกูล สนับสนุนรองรับหรือรักษาส่งเสริมธรรมะเท่านั้น ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นพระองค์ทรงมุ่งให้ทุก ๆ คนในสังคมนำไปปฏิบัติได้ และทรงปรารถนาให้สังคมดำรงอยู่ด้วยธรรมะ ยกย่องบูชาและยึดถือธรรมะเป็นหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน ดังที่พระพุทธเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2532: 164) กล่าวว่าสังคมและการเมืองของพระพุทธเจ้าพระองค์ทรงเปิดรับทุกคนจากทุกชนชั้นวรรณะ โดยทุกคนจะมีฐานะและสิทธิที่เท่าเทียมกันภายใต้สังคมพุทธบริษัทที่ปราศจากวรรณะ ขณะที่กรุณา-เรื่องอุไร กุศลสย (2539: 29) ให้ความเห็นว่าการสร้างสังคมแห่งธรรมะของพระพุทธเจ้า พระองค์มิได้สร้างด้วยหอกดาบ แต่ทรงใช้เมตตาธรรมที่ปฏิบัติต่อศาสนิกอื่นด้วยความเข้าใจ

ฉะนั้น จะพบว่าจุดมุ่งหมายของสภาพสังคมของเพลโตมีความสอดคล้องกับพุทธปรัชญาเถรวาทในแง่ที่ต้องการให้สังคมเกิดความเที่ยงธรรมมีความยุติธรรม ขณะที่พระพุทธเจ้าต้องการให้สังคมเป็นสังคมแห่งธรรม ดำรงอยู่ด้วยธรรม กล่าวคือ ทั้งเพลโตและพระพุทธเจ้ามีความมุ่งหมายที่จะให้สังคมใหม่ที่สร้างขึ้นดำรงอยู่ด้วยความถูกต้องดีงาม

อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาเห็นว่า จริงอยู่จุดมุ่งหมายสภาพสังคมของเพลโตมีความสอดคล้องกับพระพุทธเจ้า แต่จุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติสูงสุดของเพลโตมีความไม่สอดคล้องกันกับพระพุทธเจ้าในแง่ที่ว่าเพลโตสร้างสังคมมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนมีความซื่อตรงและประกอบด้วยคุณความดี เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในความชาติหนึ่งเพียงชาติเดียว ขณะที่พระพุทธเจ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะให้ผู้ที่อยู่ในสังคมแห่งธรรมที่พระองค์ได้วางเกณฑ์เอาไว้ไม่ตกอยู่ในที่ชั่วและความเสื่อมถึง 3 ระดับ คือ ชาตินี้ ชาติหน้า และชาติอย่างยิ่งคือพระนิพพาน และสามารถเข้าถึง

ความสุขได้ 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับโลกียสุข และระดับโลกุตตรสุข กล่าวคือสังคมแห่งธรรมของพระพุทธเจ้านั้น สมาชิกของสังคมนอกจากจะได้รับความดีงามไม่เสื่อมทรมานในชาติปัจจุบันแล้ว ยังมีหลักประกันถึงชาติหน้าภพหน้าอีกด้วย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความเห็นไม่สอดคล้องกับเพลโต ในแง่ของจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติสูงสุด ซึ่งจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติของพระพุทธเจ้ามี 3 ระดับซ้อนกันอยู่ ต่างไปจากเพลโตที่มีจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติเพียงระดับเดียวคือปัจจุบันชาติเท่านั้น หากแต่ยังมีรัฐที่สมบูรณ์แบบมากกว่าอุดมรัฐนั้น คือ พระนิพพานซึ่งมีสภาพที่สมบูรณ์มากกว่าความสมบูรณ์แบบในอุดมรัฐเสียอีก ดูเหมือนเพลโตจะบอกว่าอุดมรัฐคือรัฐที่สมบูรณ์แบบเกิดขึ้นได้ด้วยราชาปราชญ์เป็นผู้ปกครองเท่านั้น ทำให้ผู้ศึกษาตีความได้ว่าจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติสูงสุดต่อสภาพสังคมของเพลโตไม่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาได้วางจุดมุ่งหมายเชิงอุดมคติสูงสุดไว้ที่พระนิพพาน ซึ่งไม่ใช่ชาตินี้ หากแต่เป็นชาติอย่างยิ่ง

3. สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านการเมืองการปกครอง

ในการสร้างอุดมรัฐของเพลโตนั้น เพลโตเชื่อว่าชนชั้นปกครองมีความสำคัญที่สุด ผู้ปกครองจะต้องเป็นนักปรัชญา โดยที่พวกเขามีธรรมชาติที่ประสานกันอย่างพอเหมาะพอดีระหว่างการใฝ่การศึกษาปรัชญากับการเป็นผู้นำทางการเมือง (Plato, 1992: 157-158) สังคมอุดมคติจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีราชาปราชญ์เป็นผู้ปกครอง ราชาปราชญ์และชนชั้นปกครองในสังคมของเพลโตมาจากการศึกษา ถ้าราชาปราชญ์ไม่ได้เป็นผู้ปกครองหรือผู้ปกครองไม่ได้มีความต้องการอย่างจริงจังที่จะแสวงหาปัญญา และชนชั้นในอุดมรัฐแบ่งเป็น 3 ประเภท ตามพลังจิตที่เป็นใหญ่ คือ

1) ชนชั้นพลเมือง เป็นชนชั้นที่มีจำนวนมากที่สุด มีหน้าที่เป็นผู้ผลิตสิ่งของจำเป็นสำหรับชีวิตและเสริมสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้แก่สังคมตลอดจนมีหน้าที่ให้บริการต่างๆ

2) ชนชั้นผู้พิทักษ์ เป็นชนชั้นที่มีหน้าที่ป้องกันศัตรูจากภายนอกและพิทักษ์รักษามิตรภายใน (Plato, 1992: 94) พร้อมทั้งกวัดขั่นให้ประชากรชาวกรีกเคารพเชื่อฟัง ผู้ปกครอง ตลอดจนช่วยนักปกครองบริหารกิจการของรัฐ

3) ชนชั้นผู้ปกครอง เป็นชนกลุ่มน้อย มีหน้าที่ควบคุมกิจการต่าง ๆ ภายในรัฐและควบคุมคนอีกสองกลุ่มให้อยู่ภายในอำนาจรัฐ เป็นบุคคลประเภท มีจิตวิญญาณภาคเหตุผลเป็นพลังรากฐานมากที่สุด

จากที่กล่าวมาจะพบว่าการปกครองของเพลโตเน้นให้ความสำคัญที่หน้าที่ แต่ละกลุ่มคนจะมีหน้าที่ที่ตนจะต้องรู้และทำตามหน้าที่ที่ตนมี ทั้งนี้ การทำตามหน้าที่นั้นจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมและลงตัว ไม่ก้าวก่ายกันและกัน

ส่วนในการสร้างสังคมพุทธบริษัทนั้น พระพุทธเจ้าเมื่อทรงสร้าง “สังคมพุทธบริษัทขึ้นด้วยหวังให้เป็นสังคมที่ยกย่องเชิดชูธรรมเป็นใหญ่หรือยึดธรรมะเป็นเป้าหมายของสังคม” (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2529 : 61)

พระพุทธเจ้าได้ทรงจำแนกการปกครองตามหลักความเป็นใหญ่ หรือหลักการที่ว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองควรอยู่ที่ใด โดยทรงแบ่งออกเป็น 3 อย่าง ตามลักษณะการปกครองที่มีอยู่ในยุคนั้น คือ

1) อัตตาริปไตย การถืออำนาจ การกระทำ และการปรารถนาเป็นใหญ่ หรือเป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2545: 205) คล้ายระบบเผด็จการหรือระบบกษัตริย์ที่เน้นตัวบุคคลผู้นำ

2) โลกาธิปไตย การถืออำนาจ การกระทำ และการปรารถนาความนิยมของโลกเป็นใหญ่ เป็นการเอาใจหรือเคารพเสียงหมู่ชน คล้ายระบบประชาธิปไตย (จรรุญ สุขภาพ, 2514: 223) หรือระบบสามัคคีธรรมที่อาศัยเสียงส่วนใหญ่

3) ธัมมาธิปไตย การถืออำนาจ การกระทำ และการปรารถนาความถูกต้อง ดีงาม ถือหลักเหตุผลความเป็นจริง เคารพหลักการ กฎระเบียบกติกา เน้นธรรม หรือความถูกต้องเป็นใหญ่

การปกครองในขณะนั้นปรากฏชัดเพียง 2 ระบบใหญ่ ๆ คือ อัตตาริปไตย กับโลกาธิปไตย พระพุทธเจ้าหลังจากที่ได้ทรงสร้างสังคมพุทธบริษัทขึ้นด้วยหวังให้เป็นสังคมที่ยกย่องเชิดชูธรรมเป็นใหญ่หรือยึดธรรมะเป็นเป้าหมายของสังคม พระองค์ไม่ทรงเลือกใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่ง ของระบบการปกครองที่มีอยู่ในขณะนั้นแต่ทรงนำส่วนที่ดีของทั้ง 2 ระบบมาผสมปรับใช้เป็นการรอบแนวทางในการ

ปกครอง (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2540: 63) หากจะอธิบายให้เห็นภาพเชิงระบบ ก็กล่าวได้ว่าพระองค์ได้อาศัยทั้งระบบอัตราิปไตยและโลกาธิปไตยมาผสมหรือประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดระบบธรรมาธิปไตยขึ้น ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการสังคมและการเมืองของสังคมสงฆ์ ที่อาจจะเป็นและไม่เป็นทั้งอัตราิปไตยและโลกาธิปไตยในบางช่วงบางขณะ ได้แก่

1) ทรงใช้แนวคิดแบบอัตราิปไตยในระยะแรกเริ่ม พระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขที่มีการรวมศูนย์อำนาจ ได้ทรงทำการบัญญัติพระวินัยหรือกำหนดทิศทางต่าง ๆ ในการปกครองสงฆ์

2) ทรงหันมาใช้แนวคิดแบบโลกาธิปไตยเมื่อสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น พระองค์ทรงเปลี่ยนการบริหารโดยมอบอำนาจให้หมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรม ซึ่งบางท่านก็เรียกว่า “ระบบสังฆาธิปไตย” ก็มี (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุญยากร), 2547: 196)

3) ทรงหันมาใช้แนวคิดแบบธรรมาธิปไตย เพราะเมื่อพระธรรมวินัยได้ถูกบัญญัติไว้โดยสมบูรณ์มากเพียงพอแล้ว พระองค์ได้ทรงกำหนดให้ระบบสังคมองค์กร สถาบัน บุคคล กฎกติกากฎหรือเงื่อนไขใด ๆ ที่จะมีขึ้นนั้นจะต้องเป็นไปหรือสอดคล้องกับพระธรรมวินัยเท่านั้น

โลกทัศน์ต่อการปกครองของพระพุทธเจ้าจึงมีเป้าหมายเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง เพราะไม่เน้นให้ความสำคัญกับใครเป็นพิเศษ หากแต่เป็นการให้ความสำคัญกับความถูกต้องอันเป็นหลักการส่วนรวมจริงแท้

นอกเหนือจากนั้นพระพุทธเจ้ายังได้ตรัสถึงหลักธรรมสำหรับพระราชาหรือนักปกครอง พระพุทธองค์ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ซึ่งพระองค์ได้ตรัสถึงหลักธรรมในการปกครองที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายหลักธรรมด้วยกัน อาทิเช่น ทศพิธราชธรรม หลักธรรม 10 ประการ ที่ผู้ปกครองเมื่อได้นำไปปฏิบัติในการบริหารปกครองแล้วจะทำให้เกิดความเคารพจากผู้อยู่ภายใต้การปกครอง และเป็นสิ่งคุ้มครอง ป้องกัน รักษาหรืออำนวยความสะดวกแก่หมู่คณะ คือ ต้องเป็นผู้ให้แบ่งปัน สงเคราะห์ อนุเคราะห์ มีศีล มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ซื่อตรง อ่อนโยน รู้จักยับยั้งชั่งใจไม่หลงใหลในกามคุณ ไม่กำริวโกรธ มีความกรุณา มีความอดทน และ

ถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ (ขุ.อป.อ. (ไทย) 1/412-3/322) จักรวัตติวัตร ซึ่งปรากฏอยู่ในจักรวัตติสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ อันหมายถึง พระมหากษัตริราชเจ้าผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วทรงประพฤติธรรมที่เรียกว่า “จักรวรรดิวัตร” จนเป็นเหตุให้เกิดแก้วคูบารมีหรือที่เรียกสถัตรัตนสมบัติ 7 ประการ ประกอบไปด้วย จักรแก้ว ข้างแก้ว ม้าแก้ว มณีแก้ว นางแก้ว ขุนคลังแก้ว และขุนพลแก้ว เนื่องจากแก้วทั้ง 7 ประการนั้นเป็นแก้วคูบารมี ด้วยอาศัยแก้ว 7 ประการนั้น พระเจ้าจักรพรรดิสามารถแผ่พระราชอาณาจักร ปราบปรปักษ์จนมีเมืองขึ้น ทั้ง 4 ทิศ (ที.ป.า. (ไทย) 11/33/65) โดยผู้ปกครองต้องยึดมั่นในธรรม ลักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม รักษาป้องกันและคุ้มครองธรรม ซึ่งสรุปใจความได้ 5 ประการ คือ ยึดธรรมเป็นหลัก จัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเป็นธรรม ป้องกันความชั่วร้าย แบ่งปัน เจริญทรัพย์แก่คนยากไร้ และหมั่นคอยปรึกษากับสมณพราหมณ์ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/197-199/94) และ อปริหานิยธรรม ธรรมะสำหรับการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความเสื่อมหรือความเจริญรุ่งเรืองที่จะเกิดขึ้นในสังคม คือ ต้องหมั่นประชุมกัน มีความพร้อมเพรียงกัน ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ไม่ถอนสิ่งเก่า เคารพนับถือผู้ใหญ่ ให้เกียรติ กุลสตรี เคารพบูชาปูชนียสถาน และให้การอารักขาบำรุงบรรพชิต (อง.สตุตท. (ไทย) 23/21/31-32) นอกเหนือจากนั้นก็ยังพบว่า พระพุทธเจ้า ได้ทรงเสนอแนะเชิงปฏิบัติ แนวคิดด้านการเมืองการปกครองไว้ในกฎทันทสูตร พระราชาในอดีตหรือพระเจ้า มหาวิจิตรราชทรงปกครองโดยธรรม ทรงถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ เช่น ทรงดำเนินตามคำแนะนำที่ขอด้วยเหตุผลของพราหมณ์ปุโรหิตทุกประการ เช่น ไม่ทรงรับของที่บริวารเจ้าประเทศราช พวกอำมาตย์ราชบริพารผู้ใหญ่ พวกพราหมณ์ มหาศาล และพวกคหบดีมหาศาลนำมาถวาย (ที.สี. (ไทย) 9/213-219/165-168) ดังที่กล่าวมาก็จะพบว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญอยู่ที่หลักธรรม ใครก็ตาม เมื่อมาปกครองและได้น้อมนำหลักธรรมเหล่านั้นมาใช้หรือปฏิบัติในการปกครอง สังคมก็จะอยู่กันอย่างผาสุก

ดังนั้นจึงพบว่าสภาพการเมืองการปกครองในอุดมรัฐของเพลโตไม่สอดคล้องกันกับสภาพการปกครองในสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าในแง่ที่ว่า เพลโตให้ความสำคัญในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครองโดยเชื่อว่าสังคมที่จะสมบูรณ์แบบได้

ต้องปกครองโดยราชาปราชญ์ ขณะที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญในการปกครองที่หลักธรรมและการปกครองของพระพุทธเจ้าไม่ได้อิงระบบกษัตริย์หรือระบบใดแต่อิงหลักธรรม

รายละเอียดความไม่สอดคล้องกันในการปกครองระหว่างเพลโตกับพระพุทธเจ้ากล่าวคือ เพลโต เห็นว่า นักปกครองที่ฉลาดและยุติธรรมจะสามารถนำเอาความดีมาสู่สังคมได้ นักปกครองจะมีความสุขก็ต่อเมื่อประชาชนมีความสุข นักปกครองจะต้องเตรียมตัวและเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขของประชาคม (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541: 38) ในทัศนะของเพลโต วิธีการปกครองที่ดีที่สุดจะต้องปราศจากกฎหมายเพราะถือว่า ผู้ปกครองเป็นผู้เป็นราชาปราชญ์จะสามารถปกครองคนในรัฐได้ด้วยปัญญาอันหลักแหลมของตน (พลศักดิ์ จิร ไกรศิริ, 2522: 24) ดังนั้นจะพบว่านักปกครองหรือรัฐบาลในทัศนะของเพลโตจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้สังคมมีความสุขและความเจริญก้าวหน้าได้แท้จริง นักปกครองจะต้องเป็นนักปรัชญาผู้มีความรู้และมีควมรอบรู้ในศิลปะการปกครองอย่างแท้จริง ส่วนการปกครองของพระพุทธเจ้า

ต่อประเด็นการเมืองการปกครอง พระสรวชิ รักพรหม (2537: 42) ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของกลุ่มชนทั้ง 3 โดยกล่าวว่า “เพลโตเชื่อว่าถ้าอำนาจทางการเมืองและปัญญาไม่มาบรรจบกันแล้วไซ้ร้ เมื่อนั้นแหละ ข้าพเจ้าเชื่อว่า รัฐหรือแม้แต่มนุษยชาติก็จะไม่มีวันปลอดจากความยุ่งยากและไม่มีวันที่รัฐซึ่งเราคิดไว้นั้นจะเกิดขึ้นได้และพัฒนาจนถึงที่สุดได้” ขณะที่ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2541: 38) ได้กล่าวว่า “เพลโต เห็นว่า นักปกครองที่ฉลาดและยุติธรรมจะสามารถนำเอาความดีมาสู่สังคมได้ นักปกครองจะมีความสุขก็ต่อเมื่อประชาชนมีความสุข นักปกครองจะต้องเตรียมตัวและเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขของประชาคม “

สำหรับผู้ศึกษาเห็นว่า เพลโตได้วางความสำคัญและความสำเร็จของการปกครองไว้ที่ตัวบุคคลคือผู้ปกครองที่ต้องเป็นราชาปราชญ์ ซึ่งผู้ปกครองที่จะเป็นราชาปราชญ์นั้นก็กลุ่มชนชั้นปกครอง นั่นก็หมายความว่าอีก 2 กลุ่มแรกที่เป็นกลุ่มชนชั้นพลเมือง และชนชั้นผู้พิทักษ์นั้นไม่มีโอกาสได้ขึ้นมาเป็นชนชั้น

ปกครอง หากดูจากโครงสร้างแล้ว ระบบชนชั้นก็ยังหลงเหลืออยู่ในสังคมอุดมรัฐอยู่ดี ซึ่งไม่สอดคล้องกันเลยกับพระพุทธเจ้าที่ได้วางหลักการปกครองไว้ที่ความถูกต้องดีงามหรือพระธรรมวินัย ที่ไร้ระบบชนชั้นอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าในช่วงระยะแรก ๆ จะยังไม่ชัดว่าพระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองใด เพราะพระพุทธองค์ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการปกครองมาเรื่อย ๆ ตามสถานการณ์ตามความเหมาะสมเป็นเสมือนการแก้ปัญหาเฉพาะเท่านั้นเอง จนได้ที่ได้เวลาที่เหมาะสมพระองค์ก็ได้วางหลักการปกครองอันเป็นอุดมคติของพระองค์ไว้ซึ่งเป็นการที่แท้จริงที่พระองค์ต้องการนั่นก็คือ หลักการปกครองที่อิงหลักธรรมวินัย

4. สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านเศรษฐกิจ

ในสังคมอุดมคติของเพลโต ชนชั้นผู้ปกครองไม่ได้รับอนุญาตให้มีครอบครัวหรือทรัพย์สินส่วนตัว (โยสโคว์ กอร์เคอร์ เขียน, 2540: 94) เพราะทรัพย์สินมักเป็นเหตุแห่งการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างนักปกครอง และครอบครัวเป็นที่มาแห่งการแสวงหาทรัพย์สินเพื่อมาจุนเจือเลี้ยงดูครอบครัว (พลคัคคี จิรไกรศิริ, 2522: 28) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะขัดขวางการทำหน้าที่เป็นนักปกครองที่ดีที่สุด เมื่อไม่มีทรัพย์สินส่วนตัวและครอบครัว นักปกครองก็ไม่ต้องพะวงกับสิ่งเหล่านี้ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างยุติธรรมหรือสามารถปกครองรัฐได้อย่างสมบูรณ์ ส่วน 2 ชนชั้นแรกคือชนชั้นพลเมือง กับชนชั้นผู้พิทักษ์นั้นยังให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัวตามปกติ

สังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้านั้น มี 2 สังคมย่อย คือสังคมฆราวาส กับสังคมสงฆ์ สังคมฆราวาสนั้นพระองค์ได้อนุญาตให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัวได้ ส่วนอีกสังคมหนึ่งคือสังคมสงฆ์นั้น ไม่อนุญาตทั้งให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว

ดังนั้น สภาพสังคมด้านเศรษฐกิจสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสภาพสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกันในแง่ที่ว่าอนุญาตให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัวได้ แต่มีความไม่สอดคล้องกันในประเด็นที่เพลโตไม่อนุญาตให้ชนชั้นปกครองมีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว ขณะที่พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้สังคมสงฆ์มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว ซึ่งไม่เกี่ยวกับชนชั้นปกครองหรือไม่

ปกครอง เพราะสังคมสงฆ์เป็นอีกสังคมย่อยหนึ่งจากสังคมพุทธบริษัทซึ่งจะมีระบบการจัดทรัพยากรทรัพยากรสินแบบส่วนกลางอยู่

ขยายความว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงแบ่งสังคมพุทธบริษัทออกเป็น 2 ระดับ คือสังคมฆราวาสกับสังคมสงฆ์ดังกล่าวดังนั้น ทั้งสองสังคมย่อมแม้จะมีโครงสร้างด้านเศรษฐกิจที่ไม่เหมือนกัน แต่ทั้งสองสังคมก็มีหน้าที่เกื้อกูลส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างขาดกันไม่ได้ กล่าวคือพระพุทธองค์ได้แบ่งสังคมย่อยออกตามความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์ที่มีความปรารถนาทั้งอันเป็นเป้าหมายและการดำรงชีพที่ต่างกันออกไป ได้แก่

1) สังคมโลกียะ เป็นสังคมคฤหัสถ์เป็นสังคมสำหรับที่ผู้ยังต้องครองเรือน (วิ.จ. (ไทย) 7/330/168) หมายถึงสังคมสำหรับ อุบาสก อุบาสิกา เป็นสังคมแห่งการแสวงหาวัตถุผลผลิตเพื่อการดำรงชีพ พระพุทธเจ้าไม่ทรงนำระบบทรัพยากรส่วนกลางมาใช้กับสังคมคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน แต่ทรงมุ่งให้คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนต้องมีระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรส่วนตัว จะเห็นได้ว่า จากหลักธรรมในด้านเศรษฐกิจที่ทรงสอนให้อุบาสก อุบาสิกาขยันขันแข็งทำมาหากิน กล่าวคือ ชาวพุทธจะต้องไม่ประกอบมิจฉาอาชีพ 5 อย่าง คือ การค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าขายสัตว์ ค้าขายของมีนเมา และยาพิษ (อ.ป.ญ.ก. (ไทย) 22/177 /295) ชาวพุทธจะต้องเอาใจจริงเอาจริงใจในการจัดการเศรษฐกิจของตน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การแสวงหาและรักษาทรัพย์ คือ (1) ทุฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกกรรม 4 หมายถึง หลักการที่จะทำให้ร่ำรวย ได้แก่ (1.1) อุฏฐานสัมปทา ต้องขยันหมั่นเพียรเพื่อแสวงหาโภคทรัพย์ (1.2) อารักขสัมปทา ต้องรู้จักเก็บรักษาคุ้มครองโภคทรัพย์ที่หามาได้ (1.3) กัลยาณมิตตตา ต้องรู้จักเสวนาคบหาคนดีเป็นมิตรจะได้เกื้อกูลกันเพื่อความเจริญในชีวิต (1.4) สมชีวิตา ต้องรู้จักใช้จ่ายให้เหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548: 116) และ (2) กุลจิรัฏฐิติธรรม 4 คือ หลักการที่จะทำให้วงศ์ตระกูลมั่นคง ได้แก่ (2.1) นัฏฐคเวสนา ของหายของหมดรู้จักหามาไว้ (2.2) ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม (2.3) ปริमितปานโภชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้ (2.4) อธิปัจจสึลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548: 113)

ขั้นที่ 2 การบริหารจัดการทรัพย์ ได้แก่ โภควิภาค 4 (โภคาทียะ) ต้องจัดสรรแบ่งทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ (1) เอเกน โภเค ฎญเขยฺย แบ่ง 1 ส่วนเพื่อสงเคราะห์ทิศทั้ง 6 (2) ทวีหิ กมฺมํ ปโยชเขยฺย แบ่ง 2 ส่วนเพื่อลงทุนประกอบการงาน และ (3) จตุตถญฺจ นิธาเปยฺย แบ่ง 1 ส่วน เก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548: 127-128)

ขั้นที่ 3 การใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ ได้แก่ (1) สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมตามหลักทิศ 6 ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า คือ บิดา มารดา, ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์, ทิศเบื้องหลัง คือ สามเณรและภรรยา, ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย, ทิศเบื้องบน คือ สมณะ, ทิศเบื้องล่าง คือ ลูกจ้าง (ที.ปา. (ไทย) 11/266/212) (2) สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมตามหลักพลีกรรม 5 คือ ญาติพลี สงเคราะห์ ญาติ, อติพิสสิ ต้อนรับแขก, ปุพฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย, ราชพลี เสียภาษีอากร, เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/103) และ (3) สงเคราะห์และเลี้ยงดูสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ให้ทั่วไป, ปิยวาจา พูดจาน่ารักฟัง, อตถจริยา ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์, สมนัตตา ร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนร่วมสังคม (อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/50)

ระดับสังคมโลกียะของพุทธบริษัทดังกล่าวจะดำรงตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎสากล คือ ศีล 5 และ ศีล 5 นี้เองยังเป็นกรอบรักษาสังคมและเอื้อให้เกิดสังคมแห่งสรวณียธรรมที่กระทำต่อกัน พุดต่อกัน คิดต่อกันด้วยเมตตา รู้จักแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีความประพุดติและความเห็นที่ตรงกันเสมอ (วิ.ป. (ไทย) 8/274/368-369)

ในระบบเศรษฐกิจนั้นสังคมระดับโลกียะนี้ถือว่าสำคัญยิ่ง เพราะเป็นการจัดวางระบบสังคมที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชีพ หน้าที่การงาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ จะต้องเป็นคนฉลาดอดออม ตื่นตัว ขยันขันแข็งและต่อสู้ในการทำมาหากิน เพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากและการก้าวไปสู่สังคมแห่งอิสรภาพทางด้านเศรษฐกิจ

2) สังคมโลกุตระ คือ สังคมสงฆ์ อันหมายถึง ภิกษุ ภิกษุณี (รวมถึงสามเณร สามเณรี) ผู้ต้องการขัดเกลากิเลส ออกจากวิภวสังสาร พ้นจากแดนทุกข์

โดยสิ้นเชิง พระพุทธเจ้าไม่ทรงนำระบบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวของอุบาสก และอุบาสิกามาใช้กับสังคมสงฆ์ แต่ทรงนำระบบทรัพย์สินส่วนกลางมาใช้แทน ระบบทรัพย์สินส่วนกลางได้นำไปสู่แนวคิดใหม่หรือมุมมองท่าทีที่มีต่อทรัพย์สิน กล่าวคือ ไร้ความกังวลในเรื่องปัจจัย 4 และมีเวลาแห่งอิสรภาพมากขึ้น ตลอดถึง พฤติกรรมและรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากสังคมฆราวาสโดยสิ้นเชิง อาทิเช่น ภิกษุมีอัฐบริขารใช้เพียงเล็กน้อย 8 อย่างและเท่าที่จำเป็น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551: 174-175) มีลหุภณฺฑ์และครุภณฺฑ์ที่เป็นทรัพย์สิน กองกลางของสงฆ์ให้ยืมใช้ชั่วคราว (วิ.มหา (ไทย) 1/195/181; วิ.ม (ไทย) 5/369/245) ไม่ให้สะสมส่วนเกินหรือครอบครองไว้เป็นสมบัติส่วนตัว มีระบบกองคลัง และตัวแทนสงฆ์ ในการดูแลรักษาและแจกจ่ายแบ่งปัน (วิ.ม. (ไทย) 5/342/203, วิ.จุ. (ไทย) 7/317/135)

สำหรับผู้ศึกษาเห็นว่า โครงสร้างสังคมสงฆ์เป็นโครงสร้างที่เอื้อต่อการ ศึกษาและปฏิบัติเพื่อให้สงฆ์ได้เข้าถึงเป้าหมายของพระศาสนาคือพระนิพพาน ได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น เป็นสังคมที่สะอาดอุปาทานในโภคทรัพย์แบบไม่ไยดี มีความสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมในเชิงวิถี แต่ที่ต่างคือเป้าหมาย เพราะสังคมสงฆ์มีเป้าหมายคืออิสรภาพอันเป็นความดีงามสูงสุดของพระศาสนาซึ่งหมายถึงพระนิพพาน สภาพสังคมด้านเศรษฐกิจจึงเป็นเพียงแค่ดำรงชีพได้ อยู่และกันไป เพื่อการความดีงามเท่านั้น เศรษฐกิจจึงมีใช้เท่าที่จำเป็น เพราะไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด เป็นเพียงบันไดไปสู่เป้าหมายสูงสุดเท่านั้น ระบบเศรษฐกิจสงฆ์จึงมีลักษณะแบบพอเพียง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงไม่เห็นด้วยกับเพลโต

5. สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านการศึกษา

สภาพสังคมด้านการศึกษาของสังคมอุดมรัฐนั้น เพลโตให้ความสำคัญ ด้านการศึกษามาก โดยถือว่าการศึกษานั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็น พื้นฐานสำคัญในการสร้างรัฐที่สมบูรณ์แบบ โดยเพลโตเห็นว่า การศึกษาเป็น สิ่งสำคัญที่สุดเพราะการศึกษาสามารถอบรมกล่อมเกล้าให้บุคคลเป็นคนดีคือ มีคุณธรรมและปัญญา “การเรียนรู้ที่สำคัญที่สุดคือ การเรียนรู้แบบของความดี” และ “ผู้ที่เห็นแจ้งกว่าถือว่าความดีคือปัญญา” (Plato, 1992: 188) สำหรับเพลโต ความสุขสมบูรณ์ของรัฐขึ้นอยู่กับกรอบการศึกษาของราษฎร เพลโตเชื่อว่า “รากเหง้า

ของปัญหาของกรุงเอเธนส์อยู่ที่การศึกษา” (เอ็ม.เจ.ฮาร์มอน, 2522: 44) ดังนั้นรัฐควรเป็นผู้จัดระบบการศึกษาให้แก่ประชาชน เพราะการศึกษาเป็นสิ่งมีคุณค่ายิ่งต่อรัฐคือ รัฐสามารถปลูกสร้างนิสัยอย่างใดก็ได้ในตัวมนุษย์โดยผ่านการศึกษา (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522: 15) แม้แต่ราชาปราชญ์เองก็มาจากระบบการศึกษา

สำหรับสังคมพุทธบริษัทนั้น มีโครงสร้างด้านการศึกษาที่ชัดเจนเรียกว่าหลักไตรสิกขา มี 3 ระดับ (ที. สี. (ไทย) 9/393/165) คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สามารถแสดงเป็นภูมิได้ ดังนี้

รูปที่ 1 แสดงแผนภาพของไตรสิกขา 3 (ผู้เขียน)

สังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมที่มีความเอื้อต่อการศึกษามาก ดังกล่าวนั้น และพระพุทธเจ้าได้วางระบบการศึกษาไว้ 3 ระดับ คือ 1) ปริยัติ หมายถึง ศึกษาทฤษฎี 2) ปฏิบัติ คือ ศึกษาโดยลงมือทำตามทฤษฎีที่ได้ศึกษาแล้วนั้น และ 3) ปฏิเวธ คือ ผลที่จะเกิดจากปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ ซึ่งการศึกษาของสังคมพุทธบริษัทนั้น ถือว่าเป็นหัวใจของสังคมเลย

ดังนั้น สภาพสังคมด้านการศึกษาระหว่างสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกันในแง่ที่ทำให้ความสำคัญด้านการศึกษาและถือว่าการศึกษาเป็นหัวใจหลักของสังคม หากแต่ไม่สอดคล้องกัน

ที่วิธีการศึกษาหรือระบบการศึกษา กล่าวคือ เพลโตได้กำหนดหลักสูตรและระบบการศึกษาในอุดมรัฐออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาเบื้องต้น เยาวชนชายหญิงจะต้องเข้ารับการศึกษาดังแต่เด็กจนถึงอายุ 18 ปี ซึ่งมีวิชาที่ต้องศึกษาอยู่ 2 แขนง คือ การบริหาร และดนตรี การศึกษาวิชากายบริหารเพื่อประโยชน์ต่อร่างกายและศึกษาวิชาดนตรีเพื่อประโยชน์แก่อารมณ์ (Plato, 1992: 53) การเรียนการสอนจะไม่ใช้การบังคับแต่จะสอนโดยการเล่นเกมส์ (Plato, 1992: 221) ซึ่งจะทำให้สามารถมองเห็นความสามารถตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน การศึกษาในระยะต้นนี้ต้องการจะทำให้ร่างกายและจิตใจมีความเข้มแข็ง ราษฎรทุกคนจะได้รับการศึกษาในขั้นนี้เพื่อที่จะคัดเด็กที่จะเข้าไปอยู่ในชนชั้นทั้งสาม เด็กที่ศึกษามาถึงอายุ 18 ปี แล้วจะต้องเข้าฝึกอบรมทางทหารอีก 2 ปี เมื่อถึงอายุ 20 ปี จึงจะถือว่าจบขั้นนี้ (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522: 17)

ระยะที่ 2 การศึกษาของผู้ที่ผ่านการคัดเลือกในการศึกษาระยะแรก เริ่มการศึกษาเมื่ออายุ 20 ปี โดยใช้เวลาในการศึกษาระยะนี้ 15 ปี วิชาการต่าง ๆ ซึ่งพวกเขาได้ศึกษาผ่านมามีที่ยังไม่มีการจัดระเบียบวางระบบไว้เป็นการเฉพาะ ก็จะถูกจัดให้มองเห็นความสัมพันธ์กันของวิชาการต่าง ๆ กับความมีอยู่เป็นอยู่ของธรรมชาติ (Plato, 221 :1992) ในสิบปีแรกเรียนคณิตศาสตร์ตั้งแต่แบบง่ายไปจนถึงแบบพิสดารโดยเรียนควบคู่กับวิชาดาราศาสตร์ ส่วนระยะ 5 ปีสุดท้ายให้เรียนหนักทางปรัชญา ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญมาก เพราะเป็นระยะที่ศึกษาเกี่ยวกับการแสวงหาสัจธรรมและหรือคุณความดี (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522: 17)

ระยะที่ 3 กล่าวคือ คนที่เรียบจบหลักสูตรเมื่ออายุ 35 ปี จากนั้นจะออกไปฝึกปฏิบัติงาน อีก 15 ปี โดยรับหน้าที่บริหาร ทางพลเรือนและทหาร เพื่อให้รัฐได้รับประโยชน์จากการศึกษาของคนเหล่านี้ เมื่ออายุ 50 ปี ผู้ที่สามารถทดสอบว่ามีความสามารถทั้งในด้านการงานอย่างดีเด่นและมีความรู้อย่างแท้จริงจึงจะมีสิทธิ์เข้ารับตำแหน่งกษัตริย์นักปราชญ์ ตามระยะที่หมื่นเวียนมาถึง (พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตโต), 2540: 188-189) ซึ่งเมื่อบุคคลเข้าถึงความจริงสูงสุดคือแบบแห่งความดี เขาก็จะนำแบบแห่งความดีมาจัดระเบียบสังคมและชีวิตของประชาชนพร้อมทั้งจัดระเบียบชีวิตของตนเอง (Plato, 1992: 224)

ผู้ศึกษาเห็นว่า สภาพสังคมด้านการศึกษาระหว่างสังคมของอุดมรัฐกับสังคมพุทธบริษัทนั้นมีความสอดคล้องกันในแง่ให้ความสำคัญด้านการศึกษากล่าวคือ เพลโต กล่าวว่า “การพัฒนาการศึกษาภายในอุดมรัฐจะเกิดขึ้นได้จะต้องมีเครื่องมือที่สำคัญคือ การศึกษารัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการศึกษาภายในรัฐประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาที่ถูกต้องตามที่เพลโตกำหนดหลักสูตรไว้และระบบการศึกษาของรัฐนี้เป็นตัวกำหนดและคัดเลือกผู้ปกครองที่ดีที่สุดมาปกครองประชาชน” ขณะที่การศึกษาของสภาพสังคมพุทธบริษัทนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องกรรมวาที หรือกิริยวาที การฝึกฝนพัฒนาสติปัญญา ความไม่ประมาท หลักเหตุปัจจัย การมุ่งอิสรภาพ และการมุ่งประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวทั้งหมด (ม.ม. (ไทย) 218/186/13; ที. ม. (ไทย) 111/165/10; ม. อุ. (ไทย) 362/301/14; วิ.ม. (ไทย) 40/32/4) เป็นชุดคำสอนใหม่ที่ได้เข้าแทนที่แนวคิดของสังคมเก่า คือ ระบบวรรณะ พรหมลิขิต อาตมมัน และพรหมัน เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนความเข้าใจในเชิงนามธรรมอันศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเหตุผลในเชิงประจักษ์ ดังนั้น ลักษณะของสังคมใหม่จึงต่างไปจากสังคมเก่า เป็นสังคมแห่งสัมมาทิฐิและเป็นสังคมแห่งสติปัญญา ความรู้ คือ รู้ว่าอะไรเป็นธรรมไม่เป็นธรรม อะไรเป็นประโยชน์หรือโทษต่อส่วนรวม รู้จักความเสื่อมและเหตุของความเสื่อม รู้จักความเจริญและเหตุของความเจริญ (ที.ปา. (ไทย) 271/305/11; อภิ.วิ. (ไทย) 504-503/768/35) กล่าวโดยสรุป ลักษณะของสังคมพุทธบริษัทเป็นสังคมที่ดำเนินไปภายใต้กรอบของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา (อง. สตตก.อ. (ไทย) 165/20/3; อง.สตตก.ปฏิภา (ไทย) 192/20/3; ที.ปา.อ. (ไทย) 13/28; ที.ม.อ. (ไทย) 258/292) ดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้ศึกษาเห็นสอดคล้องกับเพลโต

6. สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านศาสนาและจริยธรรม

เพลโต เชื่อว่า รัฐที่ดีที่สุดคือ รัฐที่มีความยุติธรรมสถิตเป็นหลักของรัฐ นั่นคือ ชนในรัฐทุกคนทำหน้าที่ตามที่คุณธรรมประจำจิตของตนกำหนดให้ ไม่ก้าวร้าว หน้าที่ซึ่งกันและกัน” (สุขุม นวลสกุล, 2520: 41) สังคมอุดมคติของเพลโต มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความยุติธรรม ความยุติธรรมมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ความยุติธรรมภายในตัวบุคคลที่มีจิตวิญญาณทั้งสามภาคทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมและ

สอดคล้องกลมกลืนกัน และ 2) ความยุติธรรมภายในรัฐที่ชนชั้นทั้งสามทำหน้าที่
อย่างเหมาะสมและไม่ก้าวร้าวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความยุติธรรมทั้งสองประเภทนี้
มีความสัมพันธ์กัน

ส่วนสังคมพุทธบริษัทนั้น เป็นสังคมที่อยู่ภายใต้กรอบใหญ่คือ
พระพุทธศาสนาอยู่แล้ว จึงเป็นสังคมที่มีหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า
พระธรรมเป็นหัวใจใหญ่ในการปฏิบัติที่ประกอบด้วยหลักการใหญ่ ๆ 3 ข้อ คือ
1) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง 2) การทำความดีให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตใจ
ให้บริสุทธิ์

ดังนั้น สภาพสังคมด้านศาสนาและจริยธรรมของเพลโตมีความสอดคล้อง
กันกับสภาพสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าในแง่ที่ว่าต้องการให้ประชาชน
มีคุณธรรม ภายใต้การฝึกฝนพัฒนาทำตามหน้าที่ของตนและให้ความสำคัญด้าน
จริยธรรม แต่มีความไม่สอดคล้องกันในรายละเอียดของการฝึกฝนพัฒนาให้มี
คุณธรรมจริยธรรมและหลักปฏิบัติ โดยมีรายละเอียด คือ เพลโต เชื่อว่า รัฐที่ดีที่สุด
คือ รัฐที่มีความยุติธรรมสถิตเป็นหลักของรัฐ นั่นคือ ชนในรัฐทุกคนทำหน้าที่ตามที่
คุณธรรมประจำใจของตนกำหนดให้ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน" (สุขุม นวลสกุล,
2520: 41) ชนชั้นในอุดมรัฐแบ่งเป็น 3 ประเภท ตามพลังจิตที่เป็นใหญ่ คือ
1) ชนชั้นพลเมือง เป็นชนชั้นที่มีวิญญาณภาคต้นหาหรือธาตุแห่งความอยาก
สูงกว่าอย่างอื่นจึงเป็นชนชั้นผู้ถูกปกครองคุณธรรมของชนชั้นนี้ คือ ความรู้จัก
ประมาณ 2) ชนชั้นผู้พิทักษ์ เป็นชนชั้นที่มีจิตวิญญาณภาคน้ำใจเป็นใหญ่เป็นผู้มี
ความรักปัญญา มีความกล้าหาญ มีความว่องไว และกำลังกายแข็งแรง (Plato,
1992: 53) คุณธรรมประจำชนชั้นนี้คือ ความกล้าหาญ 3) ชนชั้นผู้ปกครอง เป็นผู้
มีธรรมชาติได้ศึกษาปรัชญา มีปัญญาฉลาดรับรู้อะไรได้เร็ว เป็นผู้ที่เห็นประโยชน์
ของรัฐมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและไม่มีทรัพย์สินส่วนตัว คุณธรรมประจำชนชั้นนี้
คือ ปัญญา เพลโตเห็นว่า ความยุติธรรมภายในรัฐจะเกิดขึ้นเมื่อชนชั้นทั้งสามในรัฐ
ได้แสดงออกอย่างเหมาะสมคือแต่ละชนชั้นทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์และ
ประสานกลมกลืนกัน โดยแต่ละชนชั้นไม่ก้าวร้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน เมื่อแต่ละ
ชนชั้นปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์และซื่อสัตย์ก็เป็นอันหวังได้ว่าสังคมอุดมคติ

จะเกิดขึ้นได้ในโลก ขณะที่สังคมพุทธบริษัทนั้น ได้มีสภาพสังคมมีรายละเอียดด้านศาสนาและจริยธรรม คือสังคมฆราวาสนั้น เน้นเรื่องศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่เพียงพอต่อวิถีชีวิตหรือต่อความเป็นอยู่ที่เหมาะสมแก่ฐานะผู้ครองเรือนหลักศีล 5 นี้ ถือว่าหัวใจหลักสำคัญยิ่งยวดของสังคมชาวพุทธ

นอกจากนี้ ศีล 5 พระพุทธเจ้ายังทรงสอนมนุษย์และสังคมให้มีค่านิยมในความเชื่อมั่นในหลักธรรม โดยทรงกำหนดให้พุทธบริษัทต้องมีหน้าที่แบบใหม่ตามหลักทศ 6 คือ การทำหน้าที่ต่อกันของมารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ สามัคคีภรรยา มิตรสหายกับมิตรสหายทาสกรรมกรกับนายจ้าง และศาสนิกชนกับสมณพราหมณ์ (ที.ป.า. (ไทย) 216-212/266/11) และพุทธบริษัทต้องเป็นผู้เว้นจากมิจฉาอาชีวะ คือ การค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้าขายสัตว์ ค้าขายของเมา และค้ายาพิษ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548: 174) และต้องปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม คือ หลักสัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ (ฐ.อิตติ. (ไทย) 545/190/25) หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา สมานัตตา (ที.ป.า. (ไทย) 170/210/11) หลักพลีกรรม 5 คือ การสงเคราะห์ญาติ การต้อนรับแขก การทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย การเสียภาษีอากร และการทำบุญอุทิศให้เทวดา (อง.จตุกก.อ. (ไทย) 33/61/2) หลักโภคาทิยะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2548: 171-172)

สำหรับสังคมสงฆ์นั้น มีหลักจริยธรรมเพิ่มเข้ามาอีกมาก ที่เรียกรวมๆ ว่าพระวินัย จะเห็นได้ว่า พระวินัย คือ กฎเกณฑ์หรือกรอบแม่แบบบรรทัดฐานของสังคมสงฆ์ แม้ว่าสังคมจะเป็นสังคมแห่งธรรมะ แต่ก็มีอาจปรากฏดำรงอยู่ได้ถ้าหากปราศจากรพระวินัย เพราะพระวินัยช่วยสลายวรรณะและกำจัดความแตกต่างของบุคคลให้เท่าเทียมกัน พระวินัยจึงเป็นการจัดสรรโอกาสที่ทำให้ชีวิตและสังคมมีระบบระเบียบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2538: 15) เหมือนดอกไม้ต่างพรรณที่ถูกรวบกละกันมาในภาชนะ แม้บางดอกจะมีสีฐานอันงาม มีกลิ่นหอม แต่ด้วยเพราะดอกไม้กละกัน ย่อมเป็นของไม่น่าดู ไม่น่าชม ดอกไม้เหล่านั้นอันช่างผู้ฉลาด จัดให้เข้าระเบียบวางไว้ในพาน ย่อมเป็นของน่าดู น่าชม แม้ดอกไม้ที่ไม่งาม ก็ยังพลอยให้เป็นของงามได้ (พระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535: 9) พระวินัยนั้นมีหลายระดับตามสภาพความจำเป็นของกายภาพ คือ ภิกษุมีศีล 227 ข้อ ภิกษุณี

มีศีล 311 ข้อ สามเณรมีศีล 10 ข้อ (วิ.ม. (ไทย) 168/106/4; สารตถ.ฎีกา (ไทย) 361/257/3) แต่ทั้งหมดมีลักษณะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ธรรมวินัยของพระองค์จะมีลักษณะเป็นไปเพื่อคลายความกำหนัด ปราศจากทุกข์ ไม่พอกพูน กองกิเลส มักน้อย สันโดษ สงบ ประกอบความเพียร เป็นผู้เลี้ยงง่าย (วิ.จ. (ไทย) 7/406/323-324) ถ้าพระธรรมวินัยที่มีลักษณะตรงข้ามจากนี้ให้ถือได้ว่าไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ไม่ใช่คำสั่งสอนของพระองค์

สำหรับผู้ศึกษาเห็นว่า เหตุที่วิธีการฝึกฝนจริยธรรมระหว่างเพลโตกับพระพุทธเจ้าไม่สอดคล้องกัน เพราะมีเป้าหมายที่ไม่สอดคล้องกันทั้งหมดด้วย อันเนื่องจากพระพุทธเจ้ามีเป้าหมายที่เลยไปจากชาตินี้ กล่าวคือมีชาติหน้าและชาติอย่างยิ่งด้วย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าไม่สอดคล้องกับเพลโต

บทสรุป

จากการวิเคราะห์แนวคิดสภาพสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับแนวคิดสภาพสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท พบว่า (1) ที่มาของแนวคิดการสร้างสภาพสังคมที่พึงปรารถนาระหว่างอุดมรัฐกับพุทธบริษัท มีความสอดคล้องกันในแง่ที่ว่าเป้าหมายต่อสภาพสังคมในขณะนั้นที่ไม่เป็นธรรม (2) จุดมุ่งหมายของสภาพสังคมที่พึงปรารถนาของเพลโตมีความสอดคล้องกับพุทธปรัชญาเถรวาทในแง่ที่ต้องการให้สังคมเกิดความเที่ยงธรรมมีความยุติธรรมดำรงอยู่ด้วยธรรม ทั้งเพลโตและพระพุทธเจ้ามีความมุ่งหมายที่จะให้สังคมใหม่ที่สร้างขึ้นดำรงอยู่ด้วยความถูกต้องดีงาม (3) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านการเมืองการปกครองในอุดมรัฐของเพลโตไม่สอดคล้องกันกับสภาพการปกครองในสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า ในแง่ที่ว่า เพลโตให้ความสำคัญในการปกครองอยู่ที่ผู้ปกครองโดยเชื่อว่าสังคมที่จะสมบูรณ์แบบใดต้องปกครองโดยราชาปราชญ์ ขณะที่พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญในการปกครองที่หลักธรรมและการปกครองของพระพุทธเจ้าไม่ได้อิงระบบกษัตริย์หรือระบบใด แต่อิงหลักธรรม (4) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านเศรษฐกิจในสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสภาพสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้ามีความสอดคล้องกัน

ในแง่ที่ว่าอนุญาตให้มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัวได้ แต่มีความไม่สอดคล้องกัน
 ในประเด็นที่เพลโตไม่อนุญาตให้ชนชั้นปกครองมีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว
 ขณะที่พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้สังคมสงฆ์มีครอบครัวและทรัพย์สินส่วนตัว
 ซึ่งไม่เกี่ยวกับชนชั้นปกครองหรือไม่ปกครอง (5) สภาพสังคมที่พึงปรารถนา
 ด้านการศึกษาระหว่างสังคมอุดมรัฐของเพลโตกับสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า
 มีความสอดคล้องกันในแง่ที่ให้ความสำคัญด้านการศึกษาและถือว่าการศึกษา
 เป็นหัวใจหลักของสังคม หากแต่ไม่สอดคล้องกันที่วิธีการศึกษาหรือระบบการศึกษา
 และ (6) สภาพสังคมที่พึงปรารถนาด้านศาสนาและจริยธรรมของเพลโต
 มีความสอดคล้องกันกับสภาพสังคมพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้าในแง่ที่ว่าต้องการ
 ให้ประชาชนมีคุณธรรม ภายใต้การฝึกฝนพัฒนาทำตามหน้าที่ของตนและ
 ให้ความสำคัญด้านจริยธรรมระดับโลกียะ แต่มีความไม่สอดคล้องกันในการฝึกฝน
 พัฒนาให้มีคุณธรรมจริยธรรมในระดับโลกุตระอันเป็นอุดมคติสูงสุดใน
 พระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาลัย. (2532). **อินเดียสมัยพุทธกาล**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
 จุฑา สุภาพ. (2514). **ทฤษฎีการเมือง**. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
 จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2526). **ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ**. กรุงเทพฯ :
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2529). **ระบบปรัชญาการเมืองในมานวธรรมศาสตร์**.
 กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 พระเทพเวที (ประยุตต์ ปยุตโต). (2532). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
 กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
 พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2545). **คำวัด 2**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.
 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับ
 ประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมส โปรดักส์

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺนฺณยกร). (2547). **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้างจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2540). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. กรุงเทพฯ : สยาม
- พระสรวีช รักพรหม. (2537). **การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางการเมืองของเพลโตกับแนวคิดทางการเมืองของพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.
- พลศักดิ์ จิรไกรศรี. (2522). **ความคิดทางการเมืองตะวันตก**. กรุงเทพฯ : ขวาทหารอากาศ.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2522). **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : ขวาทหารอากาศ.
- สุชุม นวลสกุล. (2520). **ทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Copleston, F.S.J. (1964). **A History of Philosophy: Volume 5 Modern Philosophy: The British Philosophers Part I Hobbes to Paley**. New York: Image Books. A Division of Doubleday & Company. Inc. Garden City.
- Longman. (1995). **Dictionary of Contemporary English**. London: Clays.
- Plato. (1992). **The Republic**. Tr. By A. D. Lindsay. Berlin: David Campbell Publishers.